

אין הלכה כשיטה

מקור קביעת הכלל ש"אין הלכה כשיטה":

ושיטה היא קהלת חכמים שאין הלכה כמותם כשיאמרו ר' פלוני ורבי פלוני כולו סבירא להו. וכן כל כה"ג שיטה ואין הלכה כחד מהם (א) ויש לך לדעת שהתלמוד נחתם בימי רבינא ורב אשי והם למדונו הסודות הללו וכיוצא בהם:

[ר' שמואל הנגיד, מבוא התלמוד]

ותדע דכל מקום שאתה מוצא בגמרא ר' פלוני ור' פלוני אמרו דבר אחד זהו שטה ואין הלכה כמותן [רב האי גאון, המקח והממכר, שער כ]

מהו הניסוח בתלמוד של "שיטה"?

8. ראה תשובות הרשב"א ח"א סי' תל"א ושם סי' תרפ"ח שהבדיל בין נקטם "ר' פלוני ור' פלוני אמרו דבר אחד" שאז נידון כשיטה, ובין נקטם "ר' פלוני ור' פלוני כולו סבירא להו כך וכך" שאז לא הוי שיטה (וראה ר"ן נדרים י' ע"א ד"ה שיטה אחת ובתוס' שם ובבב"ק צ"ג סע"ב ד"ה רשב"י) ובחדושי הרשב"א לקדושין ס"ב ב מביא להיפוך דכולהו ס"ל היינו שיטה, ואמרו דבר אחד לא הוי שיטה

[הרב ראובן מרגליות, מחקרים בדרכי התלמוד וחידותיו, מחקר ט]

מדוע "אין הלכה כשיטה"?

אבל כל היכא דאמרי רבי פלוני ורבי פלוני כולו סבירא להו כי הכא הויא שיטה שהיא קצלה ציד הגאונים ז"ל דלית הלכתא כחד מינייהו מפני שאע"פ שהולכים כשיטה אחת אין כל דבריהם שוין ואין מודין זה לזה ולפי שאין מודין זה לזה וככל חד מינייהו פליגי רבנן עליה הוי כל חד מינייהו יחיד וצטל במיעוטו

[ר"ן על הר"ף, ג ע"א בדפי הר"ף במסכת סוכה]

סימן שיד

שאלת עוד הא דאמרינן כולי תלמודא וכל כי האי גונא שיטה היא ולית הלכתא כחד מיניהו, מה טעם וכי מפני שרצו הסוגרין גרעא דעמיהו.

תשובה לא כך אלא כל כי הני מילי כללי נינהו ומחמת מחצרי התלמוד להודיע עניינם גדולים דרך שתיקה ממוך סדורין לצד וכאותה שאמרו² מחלוקת ואחר כך סתם הלכה כסתם סתם ואחר כך מחלוקת אין הלכה כסתם, יחיד ורבים הלכה כרבים³. וכל כי הני מחמת רצונו הקדוש להודיע דעתו צלתי שיטתך לומר בכל עת ועת הלכה כפלוני או אין הלכה כפלוני וכדאמרינן נמי⁴ ראה רבי דבריו של רבי פלוני וסתם לן כותיה. והכא נמי כל שראו חכמים שנאותו הדור שאין הלכה ככל אותן שאמרו כך, שלא ינטרכו להאריך ולומר אין הלכה כפלוני שאמר כך ולא כפלוני שאמר כך תפשו להם דרך קצרה ודרך כלל ואמרו פלוני ופלוני ופלוני אמרו דבר אחד ומוה יודע שאותם שכללו ביחד וספרו עליהם שאמרו דבר אחד דעתם ככך לומר שאין הלכה כמותם⁵.

[שו"ת הרשב"א, חלק א]

נמצא הרבה חכמים שהסכימו לדיעה אחת הן יש לנו לפסוק הלכה כמותם לאשר הם רבים, אבל אם בא אחד מחכמי התלמוד וכללם יחד באמרו "ר' פלוני ור' פלוני כולו סבירא להו דבר אחד" הדגיש בזה שדעת כולם נחשבה כדיעה אחת של רב ותלמיד שאין מונין אותם כי אם כאחד, ובכך אינם נמנים כרבים גמור ושוב אין הכרח שתהיה הלכה כמותם מטעם היותם רבים, לפי שדעת כולם לא נמנה כי אם כדעת יחיד⁶. וכאמרם בירושלמי גדה פ"א ה"ב שאם הרבה חכמים כישלשים שמועה בשם אחד נחשבו יחד כאחד, והיינו שאינם נמנים כרבים כי אם כיחיד, וכן באמרם "אין הלכה כשיטה" אין זאת אומרת שהחלטה הלכה נגד דעתם, כי אם שבאו להוציא מאשר היינו סוברים שיען כי רבים הם כבר הוכרעה הלכה זו, על זה הורו לנו הגאונים שבעלי התלמוד במסרם שיטה כווננו להגיד שכולם נחשבו כדעת יחיד ועוד לא הוחלטה ההלכה⁷.

7. כמו יש שסובר "הלכה כסתם משנה" ויש שאינו סובר כלל זה, הרי כוונתו אך לשלול דעת מי שס"ל שבכל מקום הלכה כסתם משנה, לא שסובר שכל סתם משנה אינה הלכה, רק שגם סתם משנה עדיין צריכה הכרעה להלכה למעשה, יש שאין הלכה כמותה ויש שהיא כן הלכה, וכן באמרם "סתם ואח"כ מחלוקת אין הלכה כסתם" הכוונה שאין הכרח שהלכה כאותה משנה סתמית, אבל הרבה הן הלכה כמבואר בדברי חמודות שעל הרא"ש חולין פ"ח אות ב ותוי"ט שם ובנויר פ"ז מ"ט, וע' תוס' עירובין צ"ב רע"א ד"ה והא אר"י הלכה כסתם משנה, ובחדושי הרשב"א קדושין ג"ד ותשובותיו סי' קי"ד, וכן בנמוקי יוסף ליבמות מ"ב ב בשם הרמב"ן, וע' מהרש"ל בבא בתרא קכ"ד ב לתוד"ה מספקא ליה שבאמרם הלכה כרבי מחבירו ולא מחבריו, הכוונה שזהו כלל גדול שהלכה כרבי מחבירו, אבל אין כלל זה ביחס לרבים החולקים עליו, יכול להיות שהלכה כמותם, אבל אינו שולל לגמרי שתהיה אך כמותו, ובכך כן מקום לקושיא כשנמצא שנפסקה הלכה כסתם שלאחריה מחלוקת, שלא היתה זו שלילה מחלטה רק שלא הוחלט שהלכה כאותה משנה סתמית, וכן אין הלכה כשיטה כלומר שלא הוכרעה הלכה כאלו הרבים שנפטרשו בשיטה אבל יוכל להיות שההלכה כמותם ראת להלן.

[הרב ראובן מרגליות, מחקרים בדרכי התלמוד וחידותיו, מחקר ט]

האם "אין הלכה כשיטה" תמיד?

וכל מה"ג מסתמך לית הלכתא כחד מינייהו אללא היכא דפסק תלמודא בהדיא כחד מינייהו
או למוכח הכי ומפיק לה משיטה [ר"ן על הר"ף, ג ע"ב בדפי הר"ף במסכת סוכה]

ההנחה „אין הלכה כשיטה“ אינה שוללת רק כי שיטה לא תחשב כדעת רבים, אבל
יש מקום שתקיים הלכה כאותה שיטה ביחיד מומחה או כדמסתבר טעמיה ;

ומצאתי בס"ד לאחד מגדולי הראשונים שמבואר בדבריו יסוד ההנחה הזו
שאין הלכה כשיטה כהסברתי, הוא רבינו יצחק מווינא בספרו אור זרוע ח"ג מס'
בבא קמא סי' קנ"ה שכתב: ומר"ר אבי העזרי ז"ל כתב דיתכן להיות הלכה כשיטה,
והא דאמרינן באיזהו נשך ההיא שיטה אתמר, הכי פירושו מכח רבים לא
יהא הלכה אם לא מהכרעה אחרת דשיטה לא הוי רבים¹⁰.

[הרב ראובן מרגליות, מחקרים בדרכי התלמוד וחידותיו, מחקר ט]

סגונו של אביי

כ"ו ע"ב, אמר אביי ר' שמעון בן אלעזר ותנא דבי ר'
ישמעאל אמרו דבר אחד כו'. כזה להלן כ"ז ב אמר אביי ר' שמעון
בן אלעזר וסומכוס אמרו דבר אחד כו', ולקמן ס"ה א אמר אביי רבי
ור' אלעזר ור' שמעון בן אלעזר כולהו סבירא להו כו', ועוד להלן
קכ"ח א אמר אביי רשב"ג ור' שמעון ור' ישמעאל ור' עקיבא כולהו
ס"ל כו', וכן בפסחים ל"ב רע"ב אמר אביי ר' אליעזר בן יעקב ור'
עקיבא ור' יוחנן בן גורי כולהו ס"ל כו', בסוכה ז' ע"ב אמר אביי
רבי ור' יאשיה ור' יהודה ור' שמעון ורבן גמליאל ובית שמאי ור'
אליעזר ואחרים כולהו ס"ל כו', ובחגיגה ו' סע"א אמר אביי בית שמאי
ור' אליעזר ור' ישמעאל כולהו ס"ל כו', בנדרים ו' ע"א אמר אביי שמעון
הצדיק ור' שמעון ור' אלעזר הקפר כולן שיטה אחת הן כו', בקדושין
מ"ד סע"ב אמר אביי ר' שמעון ורשב"ג ור"א כלהו סבירא להו כו',
ושם ס"ב סע"ב אמר אביי הני תנאי ור"ש בן יהודה אמרו דבר אחר
כו', שם צ"ג סע"ב אמר אביי ר"ש בן יהודה ובית שמאי ור"א בן יעקב
ור"ש בן אלעזר ור' ישמעאל כולהו ס"ל כו', בבבא מציעא ק"ח ב אמר
אביי ר' יהודה ורשב"ג ור' שמעון כולהו ס"ל כו', ובבבא בתרא ע"ח ב
אמר אביי ר"א ורשב"ג ור' מאיר ור' נתן וסומכוס ונחום המדי כולהו
ס"ל כו',

[הרב ראובן מרגליות, ניצוצי אור, מסכת שבת]